İSTANBUL UNIVERSITY PRESS

Konservatoryum
Conservatorium,
CONS 2025, 12 (1): 235–249

https://doi.org/10.26650/CONS2025-1658212

Başvuru | Submitted 14.03.2025
Revizyon Talebi | Revision Requested 25.04.2025
Son Revizyon | Last Revision Received 05.05.2025
Kabul | Accepted 17.05.2025
Online Yayın | Published Online 11.06.2025

Konservatoryum
Conservatorium

Araştırma Makalesi | Research Article

Açık Erişim | Open Access

Arel Teorisinin İktidarı Üzerine Bir İnceleme

A Study on the Authority of Arel Theory

Pınar Çakı [1] & Gözde Çolakoğlu Sarı [2]

[1] İstanbul Teknik Üniversitesi, Türk Müziği Devlet Konservatuarı, Müzikoloji ve Müzik Teorisi Bölümü, İstanbul, Türkiye
[2] İstanbul Teknik Üniversitesi, Türk Müziği Devlet Konservatuarı, Müzikoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye

Öz

Türk makam müziği dünyasının başat aktörlerinden ve yönlendiricilerinden biri olan Hüseyin Sadettin Arel, müzik alanında gerçekleştirdiği bilimsel ve sanatsal çalışmaları, yayıncılığı, eğitimciliği, yöneticiliği, Türk makam müziği kuramı ve öğretiminde sistem kuruculuğu, besteciliği ile yaşadığı dönemde ve günümüzde önemli etkiler yaratmış, kuramcısı olduğu Arel-Ezgi-Uzdilek Sistemi eleştiri ve tartışma konusu haline gelmiştir. Bu makale, Türk makam müziği kuramında önemli bir dönüm noktası teşkil eden Arel teorisinin, tüm eleştirilere rağmen eğitim-öğretim ve icra alanlarında günümüze dek devam eden sürekliliğini; bu sürekliliği mümkün kılan kuramsal meşruiyet zemini ve kurumsal yapılarla ilişkili etkenler çerçevesinde analiz etmeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın kapsamı, Arel teorisinin işlevselliği dışında, bu sistemin sürekliliğini sağlayan sosyal ve kurumsal mekanizmaların analizini içermektedir. Bu doğrultuda, Arel'in etrafında oluşan "Arelciler" olarak adlandırılan müzik çevresi, bilim sosyolojisinde "epistemik cemaat" şeklinde karşılık bulan kavramsal çerçeveyle ilişkilendirilmiştir. Araştırma yöntemi olarak nitel yaklaşıma dayalı betimsel analiz tercih edilmiştir. Literatür taraması sonucunda elde edilen veriler, Warren Olaf Hagstrom'un epistemik cemaatlere ilişkin modelinden yararlanılarak değerlendirilmiş; Arel'in görev yaptığı kurumlar, yayımladığı dergiler ve yetiştirdiği öğrenciler üzerinden kurulan kişiler arası ağın, Arel teorisinin iktidarını nasıl sürdürdüğü analiz edilmiştir. Sonuç olarak, Arel teorisinin günümüzdeki etkisinin yalnızca kuramsal yeterliliğine değil, çevresinde oluşan bilimsel/epistemik cemaatin devamlılığına dayandığı tespit edilmiştir.

Abstract

Hüseyin Sadettin Arel, who is one of the leading actors and directors of the world of Turkish makam music, has created significant effects in his time and today with his scientific and artistic works in the field of music, publishing, education, management, system builder in the theory and teaching of Turkish makam music, and composer, and the Arel-Ezgi-Uzdilek System, which he theorized, has become a subject of criticism and discussion. This article aims to analyze the continuity of Arel's theory, which constitutes an important turning point in the theory of Turkish makam music, in the fields of education and performance despite all the criticisms, within the framework of the factors related to the theoretical legitimacy ground and institutional structures that make this continuity possible. The scope of the study includes the analysis of the social and institutional mechanisms that ensure the continuity of this system, apart from the functionality of Arel theory.

In this direction, the music circle formed around Arel, called "Arelists", was associated with the conceptual framework that corresponds to the "epistemic community" in the sociology of science. Descriptive analysis based on qualitative approach was preferred as the research method. The data obtained as a result of the literature review were evaluated using Warren Olaf Hagstrom's model of epistemic communities; it was analyzed how the interpersonal network established through the institutions where Arel worked, the journals he published and the students he trained maintained the power of Arel theory. As a result, it has been determined that the influence of Arel's theory today

Atıf | Citation: Çakı, P. & Çolakoğlu Sarı, G. (2025). Arel teorisinin iktidarı üzerine bir inceleme. *Konservatoryum–Conservatorium*, 12(1), 235-249. https://doi.org/10.26650/CONS2025-1658212

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

2025. Çakı, P. & Çolakoğlu Sarı, G.

Sorumlu Yazar | Corresponding author: Pınar Çakı caki19@itu.edu.tr

is based not only on its theoretical competence but also on the continuity of the scientific/epistemic community formed around it.

Anahtar Kelimeler Arelcilik · Hüseyin Sadettin Arel · müzikoloji · müzik sosyolojisi

Keywords Arelism · Hüseyin Sadettin Arel · musicology · music sociology

Extended Summary

This study has been written with the idea that 'the basic unit of analysis in social sciences is persons' and with the aim of finding the reasons for the ongoing power of Hüseyin Sadettin Arel, the theoretician of Arel's theory, in Turkish makam music. Because individuals are the cause and director of everything that happens in the social world. Hüseyin Sadettin Arel (1880-1955) witnessed the collapse of the Ottoman Empire and the innovation movements that took place in the establishment of the Republic. The issues faced by Turkish makam music in the process of the construction of the Turkish nation-state, which took place during his lifetime, could not escape being an instrument of efforts to legitimize or push it out of the sphere of legitimacy, and all these factors became an important determinant factor that shaped Arel's musical works. The power centers that shaped music policy after the Republican Era stated that the Turkish makam music tradition did not belong to the Turkish nation. In the face of this discourse, Arel defined the Turkish makam music tradition as 'our own national music' and argued that this music should be given a central place in the modern national culture of the future. In line with this aim, he aimed to modernize the theoretical foundations of Turkish makam music, standardize the sound system and ensure the transmission of Turkish makam music within a scientific framework. Hüseyin Sadettin Arel, although he was one of the main actors and guides in the world of Turkish makam music, was perhaps the musicologist who became the subject of the most criticism and debate with the Arel-Ezgi-Uzdilek System he implemented. Despite the criticisms, the Arel-Ezgi-Uzdilek System, which he theorized, is a structure that is still effectively implemented in music education and performance institutions, especially conservatories, foundations, associations and TRT. When the literature is examined, it seems possible to categorize the criticisms of Arel's theory under three main headings. These are the Main Scale-Cargâh maqam, the 24-part sound system and Makam Classification-Shad maqams. In addition to these, the association of Arel's theory with the concept of tonality belonging to western music can be given as another criticized title. The examination of the ongoing power of the Arel System, despite all the negative criticisms about it, in the maqam activity areas of Turkish maqam music, namely education-teaching and performance, has been tried to be explained through the concept of 'epistemic community' in the sociology of science, which is called 'Arelciler/Arel School', which constitutes Arel's musical environment. Epistemic, in the crudest terms, means that which is related to knowledge, and community means community. It is possible to briefly define the epistemic community as 'the community of knowledge-science'. In his sociology of science essay titled “Epistemic Community”, Hüsamettin Arslan defines the Epistemic/Scientific community as: “a social form of existence, a social and historical collectivity, without which knowledge cannot exist; where knowledge is constructed, processed, developed, accredited and passed on to future generations”. From Hüseyin Sadettin Arel's music educators to his own students, from the music institutions he worked in to the magazines he published, in short, it can be said that almost all the elements that make up Arel's musical environment are compatible with the concept of epistemic community. Sociologist Warren Olaf Hagstrom's six points on the channels of communication between the scientific/epistemic community within academic institutions were evaluated through the people and situations in Arel's musical circle, and it was seen that musicologists, composers and performers, called Arelists, were the main elements that ensured the power of Arel's theory. In particular, the education of Arel's theory through his students, defined as 'Arelists', who took part in the new conservatories to be established, which Arel explained as his 'ultimate goal', was effective in official music institutions and academic circles, thus reinforcing his authority and power in the music world and ensuring its continuity until today.

Arel Teorisinin İktidarı Üzerine Bir İnceleme

Hüseyin Sadettin Arel (1880-1955), yaşadığı zaman diliminde Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasına ve Cumhuriyet'in kuruluşunda meydana gelen yenilik hareketlerine tanıklık etmiştir. Bu dönem, kültürel ve siyasi açıdan oldukça çalkantılı, birbirinden farklı ideolojilerin benimsendiği yıllar şeklinde tarif edilebilir. Dönem, II. Meşrutiyet'in Osmanlıcılık ideolojisinden, Türkçülük ideolojisine geçiş dönemi olarak da tanımlanabilir. Yaşadığı dönem içinde gerçekleşen, Türk ulus-devletinin yapılanma sürecinde Türk makam müziğinin karşı karşıya kaldığı meseleler, meşrulaştırma veya meşruluk alanının dışına itme çabalarına hizmet etmekten kurtulamamış; tüm bu etkenler, Arel'in müzik çalışmalarına yön veren önemli bir belirleyici unsur olmuştur. Bu kapsamda Arel'in teori alanındaki çalışmalarının Osmanlı'nın bitişi ile erken Cumhuriyet sürecinin sosyal ve kültürel şartları içerisinde değerlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Cumhuriyet Dönemi sonrasında müzik politikasını şekillendiren çevreler Türk makam müziği geleneğini Enderun musikisi, Arap ve Acem musikisi hatta Bizans'a ait "yabancı" bir müzik olarak betimlemişler ve bizatihi Türk milletinin malı olmadığını belirtmişlerdir. Böylesi bir dönemde Arel, bir yandan hâkim söylem tarafından yabancı bir müzik olarak sınıflandırılan Türk makam müziği geleneğini 'öz milli musikimiz' olarak tanımlamış, bir yandan da ona geleceğin modern kültürü içinde merkezi bir yer verilmesi gerekliliğini savunmuştur. Bu amaç doğrultusunda, Türk makam müziğinin teorik temellerini modernleştirme gayreti ile ses sistemini standardize ederek, Türk makam müziğine bilimsel bir çerçeve kazandırmayı amaçladığı düşünülmektedir. Zira bu yaklaşımın, Cumhuriyet devrimlerinin felsefesi ve dönemin politik yaklaşımıyla uyumluluk gösterdiğini söylemek mümkün görünmektedir.

Günümüzde ise Arel teorisi; makam anlayışının 'makam-mod-tonalite' ekseninde dizi şeklinde yapılandırılması, "basit" kelimesiyle ifade edilen 12 makamın dörtlü ile beşlilerin birleşerek 53 komadan oluşma kuralı, ana dizi, değiştirme işaretleri, makam tasnifi, eski bilgilerin ve batı müziğinin yorumu gibi yönleriyle Türk makam müziği icrasını tam olarak karşılamadığı gerekçesiyle eleştirilmektedir. Tüm eleştirilere rağmen, kuramcısı olduğu Arel-Ezgi-Uzdilek Sistemi'nin; konservatuarlar, vakıflar, dernekler ve TRT başta olmak üzere müzik eğitimi ve icra kurumlarında uygulanmasına etkin şekilde devam edildiği bilinmektedir. Hakkındaki olumsuz yaklaşımlara rağmen, Arel teorisinin Türk makam müziğinde iktidarının sebeplerini anlamak adına; "iktidar", "epistemik cemaat" ve "Arelciler" başlıklarını irdelemenin yerinde olacağı düşünülmüştür.

Araştırmanın Konusu, Amacı ve Önemi

Türk makam müziği nazarî anlatımında Kemal İlerici, Ekrem Karadeniz, Mildan Niyazi Ayomak, Nail Yavuzoğlu, Erol Sayan gibi aktörler tarafından farklı teori modellerinin önerildiği ve günümüzde kurumsal çatı altında bu önermeler ile nazarî öğretimin süregeldiği bilinmektedir. "Arel Teorisinin İktidarı Üzerine Bir İnceleme" başlıklı bu makalede, Arel teorisine yöneltilen tüm olumsuz eleştirilere ve yerine alternatif teoriler önerilmesine rağmen, Türk makam müziğinin faaliyet alanları olan eğitim-öğretim ve icrada süregelen iktidarının irdelenmesi amaçlanmış; Arel'in müzik çevresini oluşturan, "Arelciler" veya "Arel ekolü" şeklinde isimlendirilen bileşen, bilim sosyolojisinde "epistemik cemaat" şeklinde karşılık bulan sosyoloji kavramı üzerinden açıklanmaya çalışılmıştır. Arel teorisinin Türk makam müziğindeki iktidarının irdelenmesi, işlevselliği ve geleneğe uygunluğu gibi konulardaki tartışmalara farklı bir perspektif sunma potansiyeli bakımından kayda değer görülmüştür.

Yöntem

Makalede, literatür incelemesinin ardından edinilen bilgiler, nitel araştırma yöntemlerinden betimsel araştırma yöntemi ile özetlenip yorumlanmaktadır. Bu noktadan hareketle; Hüseyin Sadettin Arel ve müzik

çalışmalarını şekillendiren mevcut koşullar, ilişkiler, kişiler ve durumlar arasındaki etkileşim üzerinden tanımlanacağından, Arel teorisi makalede genel çerçevesiyle aktarılmış; işlevselliği veya pratiğe uygunluğu gibi konular makalenin kapsamına dahil edilmemiştir. Arel teorisinin Türk makam müziğindeki iktidarını değerlendirmede önemli yapı taşları olması sebebiyle "iktidar" ve "epistemik cemaat" kavramları Arel'in müzik çevresi ve müzik bilimi çalışmaları ile ilişkilendirilecek; epistemik cemaat çevresini oluşturan, "Arel-ciler" olarak isimlendirilen aktörlerin iktidara etkileri yorumlanacaktır.

Literatür Özeti

Hüseyin Sadettin Arel hakkında daha önce yapılan çalışmalar; Suphi Ezgi ve Salih Murad Uzdilek ile birlikte geliştirdikleri Türk makam müziği ses sisteminin teorik altyapısı ve matematiksel hesaplamaları, bu sistemin Türk müziği eğitiminde nasıl uygulandığı, Türk makam müziğini modernleştirme çabaları, besteci kimliği üzerine çalışmalar, eserleri ve bestelerinin müzik tarihindeki yeri şeklinde sınıflandırılabilir. Ancak Hüseyin Sadettin Arel'e ilişkin yapılan bilimsel çalışmaların ve literatürün 2017 tarihinden itibaren ivme kazandığını söylemek mümkündür. Arel ile doğrudan ilgili literatürdeki başlıca kaynaklar: Yılmaz Öztuna'nın 1986 tarihli "Saadettin Arel" başlıklı kitabı, Gökhan Yalçın (2013), Emrah Hatipoğlu (2014), Korhan Işıldak ve Banu Geboloğlu (2015) makaleleridir. Gözde Çolakoğlu Sarı, aynı tarihe kadar içlerinde Arel'in ismi, sistemi, besteleri ve çalışmaları geçen lisansüstü tezlerin sayısının şaşılacak kadar az olduğunu bildirmiştir (Çolakoğlu Sarı, 2018, s. 170).

Bu doğrultuda 13-14 Aralık 2017 tarihi önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilebilir. 41 bilim insanının katkılarıyla "Uluslararası Hüseyin Sadettin Arel ve Türk Müziği Sempozyumu" düzenlenmiş ve neticesinde Arel'i anlamaya çalışan bilimsel makale, tez ve akademik çalışmaların sayısında artış olduğu gözlenmiştir. Hüseyin Saadettin Arel'in makam teorisi, kitapları, makaleleri, besteleri ve düşünceleri bilimsel, eleştirel ve analitik yöntemler ile tartışılmış; bu bildiriler sempozyum sonrasında yayınlanarak araştırmacıların bilgisine sunulmuştur. Bu çalışmalardan başka; Sami Dural'ın (2019) ve Orkun Zafer Özgelen'in (2024) doktora tezleri, Okan Murat Öztürk (2018), Sami Dural (2019) Orkun Zafer Özgelen, Gözde Çolakoğlu Sarı ve Sadık Uğraş Durmuş'un (2023) makaleleri, alandaki literatür verilerinin de artışını göstermektedir. Yapılan literatür taramasında, "Arel Teorisinin İktidarı Üzerine Bir İnceleme" başlıklı makale konumuzun daha önceki çalışmalarda ele alınmadığı ve alanındaki ilk çalışma olduğu tespit edilmiştir.

Tarihsel Akışta Teori Ekollerinden 'Arel-Ezgi-Uzdilek Sistemi'ne

Türk makam müziğinin teori kısmını oluşturan nazariyat bilgisinin tarihi temelleri, Ortaçağ İslâm dünyasında atılmıştır. Ortaçağ İslâm dünyasında müzik teorisi üzerine çalışmaları bulunan El-Kindî, Farabi, İbn-i Sînâ, Safiyüddîn Abdülmü'min Urmevî gibi yazarlar, "edvar" olarak isimlendirilen eserlerinde dönemin müzik nazariyatına dair konuları kaleme almış ve bu konuları matematik, geometri, astronomi gibi alanlarla ilişkilendirmişlerdir. 13. yüzyıl teorisyeni Safiyüddîn Abdülmü'min Urmevî ile başlayan, makam anlatısını sistematik bir yaklaşımla ifade etme şeklindeki nazariyat anlayışı "sistemci ekol/okul", bu anlayışı takip eden teorisyenler ise "ilim erbabı" olarak isimlendirilmiştir. Dönemin müzik teorisi, 17'li ses sistemi üzerine kuruludur ve 12 makam, 6 âvâze, 4 şube ve 24 terkib şeklinde belirtilmiştir.

Ortaçağ İslam coğrafyasına ait "sistemci geleneğin" Osmanlı ve Anadolu'ya gelişiyle, nazarî anlatımda ana hatların aynı kaldığı, fakat bölgesel kimliği yansıtan yeni özelliklerin eklendiği görülmektedir. Sistemci geleneğin Anadolu'ya geçişiyle, makam tanımlarında seyir ve kozmolojinin önem kazanması gibi yeni özelliklerin eklendiği nazariyat anlayışı "Anadolu okulu", bu anlayışı takip eden teorisyenler ise "iş erbabı" olarak isimlendirilmiştir. 13. yüzyıldan 18. yüzyıla kadar geçen süreçte nazarî anlatımda değişimler ve birtakım yeni özellikler tespit edilmiş olsa da makam, âvâze, şube ve terkiblerin genel çizgisinde keskin bir değişimin gerçekleşmediği görülmektedir.

1673-1723 yılları arasında yaşayan batı kökenli bilim adamı, müzisyen ve tarihçi Dimitri Kantemir edvârında, makam tariflerini astroloji ve kozmoloji ile ilişkilendiren nazari anlatımdan uzaklaşarak dönem müziğinin pratik ihtiyacına cevap verecek şekilde ayrıntılı bir biçimde ele almıştır (Tura, 2001). Kantemir ile birlikte başlayan icrayı (pratiği) teori ile ifade edebilme akımı Tanburî Küçük Artin, Nâyî Osman Dede, Hızır Ağa, Abdülbâkî Nâsır Dede ve batılı etkileri eserinde hissedilen Haşim Bey gibi isimlerle devam etmiş, pratiğe uymayan ve bir takım doğaüstü olaylar üzerinden kurulan teori geleneği, makamları ilişkiler ağı içerisinde anlatan pratik odaklı bir sisteme dönüşmüştür (Çolakoğlu Sarı, 2019, s. 254). Türk makam müziği tarihindeki pratik odaklı 18-19. yüzyıl teori modeli; Osmanlı döneminde batılılaşma, erken Cumhuriyet politikalarının reform hareketleri etkisiyle rasyonelleşme sürecine girmiş, matematiksel hesaplara dayanan teorik anlatıma sahip 'ilim erbabı' ile perde isimlerinin kullanılmaya başlandığı ve seyrin önem kazandığı 'iş erbabı' yaklaşımlarının bir arada kullanıldığı, yeni bir "karma teori" anlatısının ortaya çıkmasına öncülük etmiştir (Güray, 2017; Öztürk, 2014).

Nazari anlatımda yaklaşık 700 yıllık geçmişi olan 17'li sistem yerine, teoride oktavı 24 eşit olmayan aralığa bölen sistemi ve yeni bir yaklaşımla 'karma teori' inşa etme girişiminin öncülü Rauf Yekta Bey olmuştur. 1935 yılında Rauf Yekta Bey'in vefatından sonra, bir oktavı 24 eşit olmayan aralığa bölen sistemi temel aldığı teori çalışmalarını, Hüseyin Sadettin Arel ve Suphi Ezgi, üzerinde bir takım değişiklikler yapmak suretiyle devam ettirmişlerdir. Prof. Salih Murad Uzdilek ise bu yeni sistemin fiziksel ve matematiksel hesaplamalarını yapmış, elde edilen bulguları "İlim ve Musikî" (Uzdilek, 1977) adlı eserinde yazıya dökmüştür.

Bugün elimizde Arel teorisini değerlendirebilmemize olanak sağlayan temel kaynak; Arel'in Musiki Mecmuası'nda bir yazı dizisi halinde "Türk Mûsikîsi Nazariyatı Dersleri" başlığıyla kaleme aldığı nazariyat notlarını, vefatı sonrasında Onur Akdoğu'nun kitap haline getirerek yayınladığı kaynaktır. Yılmaz Öztuna ise aynı kitabın "önsöz" bölümünde, bu notların Arel'in 1943-48 yılları arasında İstanbul Belediye Konservatuarı'nda verdiği nazariyat derslerinden düzenlenmiş olduğunu teyit eder (Akdoğu, 1991, s. VII). Bugün Türk makam müziği eğitiminde yaygın olarak kullanılan İsmail Hakkı Özkan'ın kaleme aldığı nazariyat kitabının önsözünde Özkan, kitabın başlıca kaynakları olarak Arel ve Ezgi'nin kitaplarından ve İstanbul Belediye Konservatuarı Türk Mûsikîsi Bölümü öğrenciliği yıllarında, o dönem nazariyat hocası olan Şefik Gürmeriç'in yazdırdığı ders notlarından büyük fayda sağladığını ve onları geliştirmeye çalıştığını beyan eder (Özkan, 2006, s. 18). Bu noktadan hareketle, bugün makam yapılarını anlatım şekli 'karmaşık' olarak ifade edilen Arel teorisinin, bizzat Arel'den kaynaklanmadığı, çeşitli eklemeler ile Şefik Gürmeriç aktarımı olduğunu söylemek mümkün görünmektedir. Arel'in makam anlatısı ise oldukça sade, açık ve anlaşılabilir bir biçimde ana hatlarıyla aktarılmış, anlatı sonunda 'öz' olarak isimlendirdiği makamı oluşturan özellikleri içeren örnek bir seyir ile nazari anlatımı pratiğe döktüğü görülmektedir.

Arel teorisinde makam anlayışının 'makam-mod-tonalite' ekseninde dizi şeklinde yapılandırılması, 'basit' kelimesiyle ifade edilen 12 makamın dörtlü ile beşlilerin birleşerek 53 komadan oluşma kuralı, ana dizi, değiştirme işaretleri, makam tasnifi, eski bilgilerin ve batı müziğinin yorumu gibi yönleriyle Türk makam müziği icrasını tam olarak karşılamadığı çeşitli bilim insanları tarafından tespit edilmiş, zaman zaman eleştirilere maruz bırakılmıştır (bkz, Çolakoğlu Sarı, 2019; Doğrusöz, 2021; İrden, 2017; Öztürk, 2020; Tura, 1988). Literatür incelendiğinde, Arel teorisine dair eleştirileri üç ana başlık altında toplamak mümkün görünmektedir. Bunlar; Ana Dizi-Çargâh makamı, 24'lü ses sistemi ve Makam Sınıflaması-Şed makamlar konularıdır. Türk makam müziği geleneğinde, Sistemci ekolde ilk sırada yer alan Uşşak devri (makamı), Anadolu ekolüne gelindiğinde yerini Rast makamına bırakır. Arel ise bu teammülün dışına çıkarak ana diziyi Çargâh makamı olarak belirler. Gelenekte 17'li olan ses sistemini önce Rauf Yekta Bey bir sekizlide birbirine eşit olmayan 24 aralık şeklinde değiştirir. Yekta'nın vefatıyla bu sistemi Suphi Ezgi ile birlikte Arel, üzerinde bir takım değişiklikler yapmak suretiyle devam ettirirler. Makam sınıflaması ise gelenekte sistemci ekolden Arel'e kadar bir takım değişikliklere uğramış olmasına rağmen, Arel makam tasnifiyle gelenekte hiç var olmayan

Şed Makam kavramını ekleyerek, yepyeni bir sınıflandırma gerçekleştirir. Bunların yanında Arel teorisinin batı müziğine ait tonalite kavramı ile ilişkilendirmesi, eleştirilen bir diğer başlık olarak verilebilir.

İktidar, Epistemik Cemaat

"İktidar" kavramı en genel anlamıyla, bir bireyin veya bir grup bireyin, diğer bireylerin rızalarına bakılmaksızın onların davranışlarını etkileme, yönlendirme ya da denetleme yeteneğini ifade eder. Aynı zamanda, toplumu yönetme ve yönlendirme gücünü temsil eden kavram, bu gücü elinde bulunduran otorite ya da kurumları da kapsamaktadır. Geleneksel anlamda iktidar, hükümetin bulunduğu bir odak olarak düşünülmesine karşın, Foucault iktidarın merkezi olarak devlete odaklanmamış, mikro iktidar biçimlerini inceleyerek, bedenler üzerindeki iktidarın maddeselliğini sorgulamıştır (Spahıu, 2002, s. 275). Foucault "İktidarın Gözü" başlıklı kitabında, birbirlerine sürekli eklemlenerek varlığını sürdüren bilgi ve iktidar kavramları üzerinden "iktidarın işleyişi sürekli olarak bilgi yaratır ve aksi yönde, bilgi de iktidar etkilerine yol açar" söylemiyle dinamik bir iktidar döngüsü kurgular. Foucault'a göre "bilgi olmadan iktidarın sürdürülmesi olanaksızdır, bilginin iktidar doğurmaması olanaksızdır" (Foucault, 2012, ss. 35-36).

Tarihsel süreçte bilim ve bilgi; Rönesans, aydınlanma, modernlik gibi farklı dönem geçişlerinde, toplumsalın gelişim ve değişimini sağlayan temel kavramlar olarak karşımıza çıkar. Türk tarihinin Erken Cumhuriyet döneminde, modernleşme anlayışı doğrultusunda toplumsal alanlarda gerçekleştirilen Cumhuriyet devrimleriyle birlikte, bilim ve bilgi kavramları belirgin bir şekilde ön plana çıkmıştır.

Bilimsel bilgi dâhil, bütün bilgi türlerinin varoluş temeli epistemik cemaattir. Eğer epistemik cemaat varlık kazanamamışsa, bilgi de var olamaz (Arslan, 2019, s. 37). Epistemik en yalın ifadeyle bilgi ile ilgili olan, cemaat ise topluluk anlamına gelmektedir. Bu minvalde epistemik cemaati kısaca, 'bilgi-bilim topluluğu ya da cemaati' şeklinde ifade etmek mümkündür. Sosyoloji literatüründe "bilimsel cemaat" kavramı, ilk olarak 1935 yılında yayımlanan "Bilimsel Olgunun Doğuşu ve Gelişimi" adlı eserinde Ludwik Fleck tarafından kullanılmıştır. 1950'li yıllarda fizikçi ve bilim felsefecisi Michael Polanyi de bu kavrama yönelik çalışmalar yapmıştır. Fleck ve Polanyi tarafından araştırma konusu olarak ele alınan bilimsel cemaat ya da grup, 1950'li yıllarda Edward Shils tarafından daha da geliştirilmiş ve 1960 sonrasında sosyolojinin klasik kavramları arasında yerini almıştır. Shils, bilginin ele alındığı her bağlamda "akademik cemaat", "bilimsel cemaat" veya "entelektüel cemaat" terimlerinden birini kullanır (Tatar, 1999).

Hüsamettin Arslan, "Epistemik Cemaat" başlıklı bilim sosyolojisi denemesinde epistemik (bilimsel) cemaati: "bilginin onsuz var olamayacağı; bilginin inşa edildiği, işlendiği, geliştirildiği, akredite edilerek gelecek kuşaklara aktarıldığı toplumsal bir varoluş biçimi, toplumsal ve tarihi bir kollektivitedir" (Arslan, 2007, s. 45) şeklinde tarif eder. Arslan denemesinde, sosyolog Warren Olaf Hagstrom'un akademik kurumlar içinde bilimsel ya da epistemik cemaat arasındaki iletişim kanallarını şu şekilde aktarır:

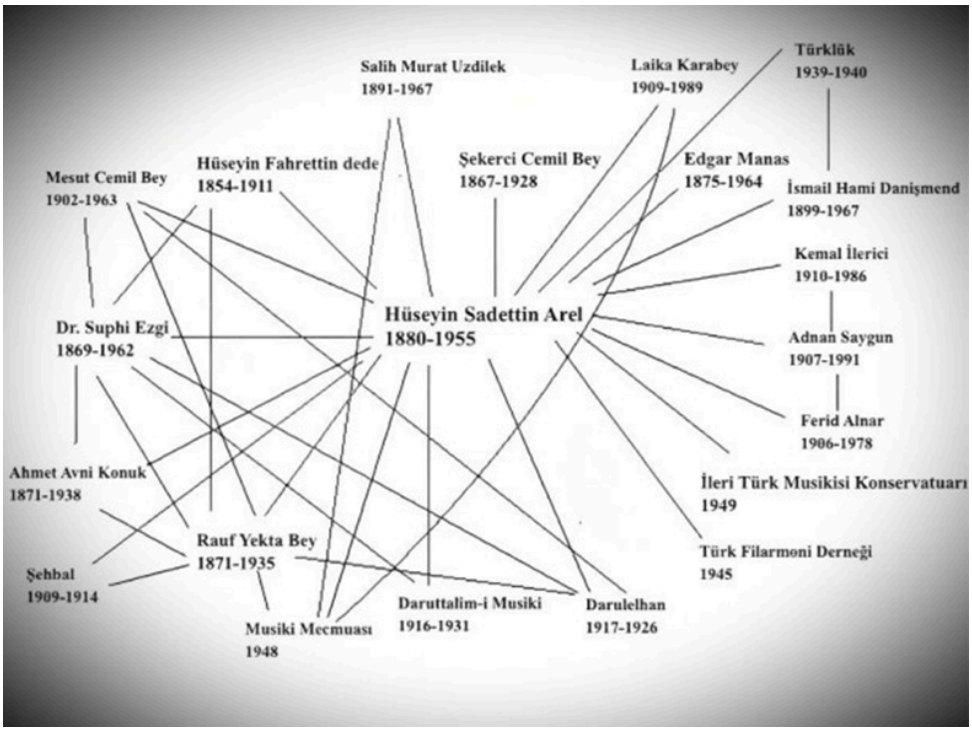
1. Makaleler, kitaplar, dergiler ve bildiriler.
2. Bilimsel toplantılar ve konferanslar.
3. Aynı uzmanlık alanında çalışan, ancak farklı kurum ya da mekânlarda yer alan bilim adamlarının mektup, özel ziyaretler ve bilimsel toplantılar yoluyla girdikleri kuraldışı ilişkiler.
4. Aynı idari bölümlerde yer alan bilim adamları arasındaki ilişkiler.
5. Bilim adamları ile öğrencileri arasındaki ilişkiler.
6. Bilim adamlarının bilimsel cemaatin dışında yer alan insanlarla girdikleri ilişkiler (Hagstrom, 1965, s. 43).

Orkun Zafer Özgelen "Hüseyin Sadettin Arel'in Türk Makam Müziğinde Çok Seslilik Düşüncesi: "Beşleme No. 1" Eserinin Analizi" başlıklı doktora tezinde, Arel'in 'müzik çevresi panaroması'nı bir tablo halinde

vermiştir (Özgelen, 2024, s. 63). Arel'in çevresinde oluşan bu panoramayı epistemik cemaat kavramı ile tanımlamak mümkün görünmektedir (Şekil 1);

Şekil 1

Arel'in müzik çevresi panaroması

Zira panaromada saptanan Hüseyin Sadettin Arel'in müzik eğitimi aldığı eğitimcilerden kendi öğrencilerine, görev aldığı müzik kurumlarından yayıncılığını yaptığı dergilere, kısaca Arel'in müzik çevresini oluşturan hemen hemen tüm unsurların epistemik cemaat kavramı ile uyumluluk gösterdiği söylenebilir.

Hüseyin Sadettin Arel ile Epistemik Cemaat'in Etkileşim Ağı

Hagstrom'un akademik kurumlar içindeki bilimsel ya da epistemik cemaatler arasındaki iletişim kanallarına ilişkin yaklaşımı, Arel'in içinde bulunduğu bilimsel çevre kapsamında değerlendirildiğinde, söz konusu cemaat içindeki iletişim kanallarının ilk maddesinde belirtilen 'makaleler, kitaplar, dergiler ve bildiriler' ile ilgili olarak Arel'in süreli yayımları ve kitapları somut bir örnek olarak gösterilebilir. Zira Arel süreli yayımlar olan Şehbal, Türklük ve Musiki Mecmuası'nın yayımcılığını bizzat kendisi yapmış ve yazdığı makalelerle bu dergilere katkıda bulunmuştur. Arel'in yazarı olduğu fakat bazıları sonradan başka kişiler tarafından yayımlanan kitapları ise Türk Mûsikisi Nazariyatı Dersleri, Eski Mûsikî Tarihi Notları, Prozodi Dersleri, Türk Mûsikîsi İçin Âhenk Dersleri, Kontrpuan-Füg ve İleri Solfej Dersleri, Türk Mûsikîsi Kimindir?, Armoni Dersleri şeklinde sıralanabilir (Zafer, 1995).

Hagstrom'un 'bilimsel toplantılar ve konferanslar' olan ikinci maddesine, Musiki Mecmuası'nın satır aralarında kayda geçtiği görülen; Arel'in İstanbul Üniversitesi, Teknik Üniversite, Eminönü Halkevi, Şişli Halkevi, Muallim Mektebi, İzmir Türk Ocağı olmak üzere birçok yerde verdiği konferanslar örnek olarak sayılabilir. İzmir Türk Ocağı'nda verdiği "Türk Musikisi Üzerine İki Konferans"[1] Vakit Gazetesi'nde 7-16 Temmuz (1927) tarihleri arasında 8 makale halinde yayımlanmıştır (Ok, 2021).

[1] "*Türk Musikisi Üzerine İki Konferans*" başlığı altında İleri Türk Musikisi Konservatuarı Yayınları Küçük Seri Nr. 1 olarak İstanbul'da yayımlanmıştır.

Hagstrom 'aynı uzmanlık alanında çalışan, ancak farklı kurum ya da mekânlarda yer alan bilim adamlarının mektup, özel ziyaretler ve bilimsel toplantılar yoluyla girdikleri kuraldışı ilişkiler' maddesini üçüncü sırada tanımlar. Bu madde ile ilgili bilgileri, Arel'in musiki çevresinde ve kurucusu olduğu İleri Türk Musikisi Konservatuarı'nın, adeta basın sözcülüğü görevini gören Musiki Mecmuası'nın satır aralarında aramak yerinde olacaktır.

Hüseyin Sadettin Arel avukatlık, müzik bilimcilik, yayıncılık gibi farklı alanlardaki geniş birikim ve nüfuzu sayesinde, yaşadığı dönemin entellektüel kişilerinden oluşan geniş sayılabilecek bir çevre edinmiş ve bu çevre içinde teorisini yayma ve devamını sağlamayı misyon edinenler "Arelciler/Arelcilik/Arel Ekolü" olarak isimlendirilmiştir. Arslan'ın aşağıdaki açıklaması, adeta Arel ekolünü tarif eder mahiyettedir.

> "Bilimsel cemaat bir icracılar, uygulayıcılar cemaatidir. Bilim adamları grubunu "cemaat" yapan şey, üyelerinin ortak konular, varsayımlar, problemler üzerinde çalışmaları ve daha da önemlisi, ortak değerlere, normlara, inançlara, ilgi ve çıkarlara, ortak temel inançlara sahip bulunmalarıdır" (Arslan, 2007, s. 122).

Arelciler; Arel'in merkezinde ve otoriter konumda yer aldığı 'epistemik cemaat' içinde başlıca bileşen olarak nitelendirilebilir. İstanbul Belediye Konservatuvarı'nda görev yaptığı dönemde, Hüseyin Sadettin Arel'in Türk musikisinin nazariyatı ve tatbikatına ilişkin fikirlerini benimseyen öğrenciler zamanla "Arelci" olarak anılmaya başlanmıştır. Bu süreçte, yeni şartlar altında gerçekleştirilen eğitim hamleleri "Arelcilik" akımı olarak tanımlanmıştır. Arel'in yaklaşımına göre, teksesli musiki daima varlığını sürdürecek olsa da çağdaş musiki, çoksesli bir yapıya sahip olmalı; ancak bu süreçte Türk musikisinin sistemi, aralıkları, perdeleri, makamları, usulleri, formları ve çalgıları mutlaka korunmalı ve kullanılmalıdır. Nihai hedef, hem Türk hem de Batı musikilerinin öğretildiği bir konservatuar modeliyle bu anlayışı hayata geçirmek olmuştur. "Arelcilik", aslında gerçek musiki anlayışını savunmayı ifade etmektedir. Arel ve "Arel ekolü" olarak anılan Dr. Suphi Ezgi, Prof. Salih Murad Uzdilek ve diğer mensupları, Türk musikisine yönelik değerlendirme hatalarını bilimsel yöntemlerle düzeltmeyi, bu musikinin yeniden devlet denetimi ve disiplinine alınmasını ve çağdaşlaştırılmasını amaçlayan bir akımı başlatıp sürdürmüşlerdir. Bu strateji, Türk musikisi bilgisini çağdaş yöntemlerle topluma, özellikle aydın gençlik kesimine yaymayı, bu musikiye dair yanlış değerlendirmelerin bilimsel verilerle düzeltilmesini ve Türk makam müziği ses sistemi içerisinde çokseslilığı teşvik etmeyi temel hedefler olarak benimsemiştir (Berker, 1985, 1986; Öztuna, 1986; Sanal, 1991).

Hiç kuşkusuz musiki çevresi, Arel'in müzik teorisi ve eğitim yöntemlerini yayma konusunda kritik bir rol oynamıştır. Bu kişiler arasında yer alan müzikolog, besteci ve icracılar Arel'in görüşlerinin daha geniş kitlelere ulaşmasını sağlayan etkin aktörlerdir. Bu kapsamda; Hagstrom'un, bilimsel/epistemik cemaat içindeki iletişim kanallarının üçüncü maddesi olan 'aynı uzmanlık alanında çalışan, ancak farklı kurum ya da mekânlarda yer alan bilim adamları' tanımı için Arelciler, 'bilimsel toplantılar yoluyla girdikleri kuraldışı ilişkiler' tanımı için ise Arelciler arasında sağlanan her türlü bilgi alışverişi bir argüman olarak sunulabilir. Haydar Sanal ansiklopedi maddesinde yer alan bir diğer açıklamasında; Arel'in çok geniş bir musiki çevresi ile ilişkili olduğunu ve cumartesi günleri İstanbul Şişli'de bulunan kendi evinde yapılan toplantıların mûsiki, edebiyat, millî sanat ve kültür gibi konularda akademik sohbet, müzakere ve münazaralara sahne olmuş bir mektep olarak kabul edilebileceğini vurgular (Sanal, 1991, s. 353).

Ayrıca Musiki Mecmuası'nda kaleme alınan yazılar ve konular (Gönültaş, 2013) sayesinde Arelciler'in, müziğe dair her türlü bilgi alışverişini gerek birbirleriyle, gerekse Türk makam müziği çevreleriyle paylaşma imkânına ulaştıkları anlaşılmaktadır. Mecmuanın yazar kadrosunda yer almış isimler; Laika Karabey, Etem Ruhi Üngör, Orhan Nasuhioğlu, Ali Rıza Abi, Kemal İlerici, Kemal Emin Bara, Tümer Çepni, Bedii N. Şehsüvaroğlu, Salih Murat Uzdilek, Ayhan Zeren, Mesut Cemil, Osman Şevki Uludağ, Mustafa Yeşil, Sadi Yaver

Ataman, Mehmet Güntekin, Cahit Öney, Süleyman Arısoy, Kurt Reinhard, Ekrem Karadeniz, Gültekin Oransay, Hakkı Süha Gezgin, Ercüment Berker, İsmail Baha Sürelsan örnek olarak verilebilir.

Hagstrom 'aynı idari bölümlerde yer alan bilim adamları arasındaki ilişkiler' maddesini dördüncü sırada tanımlar. Arel'in Dârüttalîm-i Mûsiki Cemiyeti ve Dârülelhan'da nazariyat hocası olarak görev yaptığı dönemlerde, kurumlarda eğitmenlik yapan diğer musikişinaslarla olan ilişkilerini bu maddeye örnek olarak göstermek mümkündür (Özcan, 1994, s. 9; Şahin ve Duman, 2008, s. 267).

Hagstrom'un beşinci sıradaki 'bilim adamları ile öğrencileri arasındaki ilişkiler' maddesi, Yılmaz Öztuna'nın Arel'in nihai hedefi olarak belirttiği 'kurulacak yeni konservatuarlar' ile diğer icra kurumlarında görev alan öğrencileri ve bu kurumlardaki önemli görevleri sebebiyle, Arel teorisinin ve dolayısıyla Arel'in iktidarını sağlaması bakımından kilit konumda bulundukları düşünülmektedir. Arelciler veya Arel ekolü mensuplarının aldıkları kurumsal görevleri tespit edilebilmek için öncelikle bu öğrencilerin isimlerine bakmak gerekir. Berker makalesinde konu ile ilgili şu bilgileri aktarmıştır:

> "H. S. Arel'in tedvin edip yaydığı bilgiler sayesinde Türk musikisi yaygın eğitim imkânlarına kavuşmuş, evvelâ İst. Belediye Konservatuarında, daha sonra kurduğu İleri Türk Musikisi Konservatuarı'nda bizzat verdiği derslerde, öğrencisi Ercümend Berker'in 1942'de İstanbul Üniversitesi'nde kurduğu ilk (Üniversite Korosu) çalışmalarında, aynı ders notlarını esas alan diğer dernek ve kuruluşlarda bu bilgiler yaygınlaşmış ve 1955'te ölümünden 22 yıl sonra tarihinde ilk ve tek kuruluş olarak Türk Musikisi Devlet Konservatuarının kuruluşu, doğrudan ve dolaylı öğrencileri; Ercümend Berker, Dr. Alâeddin Yavaşça, Cüneyd Orhon, Cahit Atasoy, Nevzat Sümer, Yalçın Tura, Halil Aksoy ve arkadaşları tarafından gerçekleştirilmiştir. Büylece Reform döneminde Türk Musikisinin devlet katında kurumlaşması da sağlanmıştır" (Berker, 1985, ss. 163-164).

Makalenin bir sonraki paragrafında "Reform Döneminde Seçkin Musikici, Yönetici ve Besteciler" başlığı altında "Bu dönemin hedeflerini ve stratejisini tespit edip uygulayan Arel, arkadaşları, öğrencileri, bunların çevresi ve Arel fikriyatını paylaşanlar olmuştur" açıklamasının ardından isimleri sıralar: Av. Ercümend Berker, Yılmaz Öztuna, Dr. Nevzat Atlığ, Cüneyd Orhon, Dr. Alâeddin Yavaşça, İsmail Baha Sürelsan, Haydar Sanal, Yalçın Tura, Mutlu Torun, Cahit Atasoy, Necdet Varol, Burhan Yılmaz Uysal, Cinuçen Tanrıkorur, Dr. Selahattin İçli, Şerif Muhittin Targan.

Haydar Sanal ise Arel'in öğrencileri ile ilgili olarak şu bilgileri aktarmıştır:

> "Zamanımızda Türk ve Batı mûsikisi alanında yetişmiş belli başlı birçok mûsikişinasın bizzat onun öğretiminden geçtiği veya etrafında teşekkül eden sanat ve kültür halkasında yer aldığı söylenebilir. A. Adnan Saygun, Mesud Cemil, Fahri Kopuz, Ruşen Kam, Kemal Batanay, Veli Kanık, Hasan Ferit Alnar, Kemal İlerici ilk dönem; Laika Karabey, Ercümend Berker, Haydar Sanal, Burhan Yılmaz Uysal, Yılmaz Öztuna, Cahit Atasoy da ikinci dönem öğrenci grubu içerisinde sayılabilir" (Sanal, 1991, s. 353).

Yılmaz Öztuna ise "Türk Musikisi Ansiklopedisi"nde, Arel'in son dönem talebelerinin isimlerini aktarır; Cüneyd Orhon, Dr. Alâeddin Yavaşça, Necdet Varol, Dr. Refet Kayserilioğlu (Öztuna, 1969, s. 53).

Ercümend Berker'in bir liste halinde naklettiği isimler, özellikle Arel ekolü mensubu olduklarını belirtmesi ve görev aldıkları kurumlar üzerinden Arel'in teorik zeminde iktidar kurmasına katkı sağladıkları düşüncesiyle öncelenerek irdelenmiştir. Haydar Sanal ise Laika Karabey dışında, aynı isimleri ikinci dönem öğrenci grubu içinde zikretmiştir. Yılmaz Öztuna, Refet Kayserilioğlu dışında Berker ile aynı isimleri son dönem öğrencileri arasında saymıştır.

Aşağıda yer alan tabloda Arel teorisinin iktidarının köklenmesine ve yayılmasına etki sağladığı düşünülen Arel ekolü mensupları, görev aldıkları resmi kurumlar üzerinden listelenmiştir (Tablo 1).

Tablo 1

Arel ekolü mensupları ve görev aldıkları resmi kurumlar

Arelciler ve Asıl Meslekleri	Görev Aldıkları Kurumlar ve Çalışmaları
Ercümend Berker	1942 yılında İstanbul Üniversite Korosunu ve Üniversiteliler Müzik Derneğini kurdu.
(Avukat)	1948 yılında İstanbul Belediye Konservatuarı Türk Musikisi İcra Hey'eti Şefliği ve Nazariyat öğretmenliği görevlerinde bulundu.
	1976 yılında Türk Musikisi Devlet Konservatuarı kuruluşunu gerçekleştirdi ve bu kuruluşun başkanlığına getirildi (Berker, 1985: 164).
Yılmaz Öztuna	1969'da Adalet Partisi'nden Konya Milletvekili seçilerek Ankara'ya yerleşti.
	TRT'de denetleme kurulu üyesi, repertuvar kurulu üyesi eğitim kurulu üyesi, eğitim kurulu üyesi, Kültür Bakanlığı'nda bakan başmüşaviri, İTÜ Türk Musikisi Devlet Konservatuarı'nda kurucu yönetim kurulu üyesi ve Türk Musıkisi Korosu'nda kurucu yönetim kurulu üyesi, Yay-kur (Yaygın Yüksek Öğretim) üniversitesinde Osmanlı siyasi ve medeniyet tarihi öğretim üyesi, Milli Eğitim ve Kültür bakanlıklarında 1969'dan beri pek çok ihtisas kurulunda üye ve başkan oldu (Öztuna, 2014: 5).
Nevzat Atlığ	Ercümend Berker'in Üniversite Korosu'nda keman çaldı ve sonra onun yerine bu koronun şefi oldu.
(Doktor)	1955-1958 yılları arasında İstanbul Radyosu'nda Türk Musikisi şube müdürü ve Radyo Müdürlüğü görevlerinde bulundu. İstanbul Radyosu Küçük Koro'sunu yönetirken 1963'te Mesut Cemil Bey'in vefatı üzerine Klasik Koro'nun şefliğine getirildi. Milli Eğitim Bakanlığı Türk Musikîsi Araştırma ve Değerlendirme Komisyonu Başkanlığı, 1000 Temel Eser Komisyonu üyeliği yaptı. Unesco için Türk Musikisi temsilcisi oldu. Türk Musikisi Devlet Konservatuarı'nın Sanat Kurulu başkanlığını yapmıştır (Öztuna, 1969: 84-85).
Cüneyd Orhon (İç Mimar)	1948 yılından itibaren üç yıl kadar, öncesinde Ercüment Berker'in ardından Nevzat Atlığ'ın şefliğini yürüttüğü Üniversite Korosu konserlerinde kemençesi ile icracı olarak yer almıştır.
	Türkiye Radyoları sonrasında ise TRT adını alan kurum bünyesinde klasik kemençe sanatçısı, İzmir radyosunda Türk müziği 17 yayınları şefi, İstanbul radyosunda Türk sanat ve Türk halk müziği şubesi üyesi, genel müdür özel danışmanı, araştırma ve inceleme kurulu üyesi, repertuvar kurulu üyesi, çeşitli jüri ve kurullarda üye, stajyer sanatçılara eğitmen olarak 1985 yılına kadar görev almıştır. Türk Musikisi Devlet Konservatuarı'nın kurucu üyelerindendir. (Aksoy, 2009: 13-14).
Alâeddin Yavaşça	1950 yılında açılan imtihanı kazanarak İstanbul Radyosu'nda solist icracı olmuş, koro yöneticiliği de yapmıştır.
(Doktor)	TRT Denetleme Kurulu'nda ve başka kurullarda çalışmıştır. Milli Eğitim, sonra Kültür bakanlıklarının Türk Musiki Komisyonu üyesi olmuştur (Öztuna, 1969: 379-380).
	1976'dan itibaren Türk Musıkîsi Devlet Konservatuarı'nın yönetim kurulunda ve öğretim kadrosunda çalışmıştır (Sönmez, 2001: 3).
İsmail Baha Sürelsan	1968-1972 yılları arasında Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi'nde dinî Türk mûsikisi öğretim görevliliği yaptı.
(Ziraat Müh.)	1961'de girdiği Ankara Radyosu'nda çeşitli görevlerde bulundu. Haziran 1973'te Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu Türk sanat müziği uzmanı ve Repertuvar Kurulu başkanlığına, 1975'te Ruşen Ferit Kam'dan boşalan Ankara Radyosu klasik koro şefliğine getirildi (Özcan, 2010: 162).
	Türk Musikisi Devlet Konservatuarı'nın kurucu üyelerindendir.
Haydar Sanal	1967 yılının Şubat ayında TRT İstanbul Radyosu'nda Türk Sanat ve Halk Mûsikîsi eğitim teşkilatlarında Makam ve Usul Bilgisi öğretmenliğine atandı.
(Hukuk Fakültesi eğitimini terk etmiştir)	Orta Doğu gazetesine haftalık mûsikî sayfası düzenlemek üzere çağrıldı. 1974-1976 yılları gazetecilik yıllarıdır. Her hafta gazetede mûsikî sayfası düzenledi. Mûsikî sayfasında devletin bir Türk Mûsikîsi Konservatuarı kurması yolunda makaleler yazdığı gibi bu fikriyata hakim zevatın

Arelciler ve Asıl Meslekleri	Görev Aldıkları Kurumlar ve Çalışmaları
	makalelerine özel mûsikî sayfasını açtı. Bu makaleler İstanbul Türk Mûsikîsi Devlet Konservatuarı'nın kurulmasına tekaddüm eden yıllara tesadüf ettiğinden çok önemlidir (Kocaman, 2007: 3-8).
Yalçın Tura	1976 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi Devlet Konservatuvarında öğretim üyesi olarak çalışmaya başlamıştır.
(Felsefe)	1988 yılı itibariyle görevine müzikoloji bölüm başkanı olarak devam etmiştir.
	1976 Türk Musikisi Devlet Konservatuarı kuruluşunu gerçekleştirdi ve bu kuruluşun başkanlığına getirildi (Berker, 1985: 164).
	Türkiye Radyo Televizyon Kurumu'nda jüri ve danışma kurulu üyeliği ayrıca Türk Müziği başkanı görevlerinde bulunmuştur (Kurtçu E, Kurtçu G, 2021: 225).
	1997-2001 yılları arasında Türk Musikisi Devlet Konservatuarı'nın müdürlüğünü yapmıştır.
Mutlu Torun	Açılışından başlayarak Türk Musikisi Devlet Konservatuarı'nda eğitimci olarak çalıştı.
(Mimar)	1982 yılında, T.C. Başbakanlık devlet Planlama Teşkilatı, Milli Kültür Özel İhtisas Komisyonu üyeliği yaptı.
	1985 yılında, ortaokul ve liselerin müzik derslerinin, yeterli oranda (%50) yer aldığı müfredat programlarının hazırlanması çalışmalarında bulundu ve bu amaçla Talim ve Terbiye Dairesi'nde kurulmuş olan komisyonun üyeliğinde bulundu (Gülle, 2004: 2-3).
Cahit Atasoy (İktisat)	Türk Musikisi Devlet Konservatuarı kuruluşunda, Yönetim Kurulu'nda ve öğretim kadrosunda görev aldı (Berker, 1985: 165).
Necdet Varol	1950 ve 1956 yılları arasında Ankara Radyosu'nda kanun sanatçılığı yapmıştır.
	İzmir Radyo Müdürü olan Varol, 1959 ve 1960 yılları arasında İstanbul Radyosu'nda kanun sanatçısı ve koro yönetmeni olarak görev yapmıştır.
	Türk Musikisi Devlet Konservatuarı kuruluşunda ve öğretim kadrosunda görev almıştır (Berker, 1985: 165).
Cinuçen Tanrıkorur (Mimar)	1973'te Ankara Radyosu Türk Sanat Müziği şube müdürlüğüne, 1977'de Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu Müzik Dairesi Çocuk Oyun ve Gençlik Yayınları uzmanlığına, ardından aynı kurumun Çoğaltma-Yayın Arşiv Müdürlüğü uzmanlığına atanmıştır.
	1984 yılında Selçuk Üniversitesi'ne sözleşmeli öğretim görevlisi olarak görevlendirilmiştir. Burada Müzik Eğitimi Bölümü'nü kurmuştur (Özcan, 2010: 572-574).
Selahattin İçli	1981yılında İstanbul Teknik Üniversitesi Devlet Konservatuvarında öğretim üyesi olarak çalışmaya başlamıştır.
(Doktor)	1986'da YÖK tarafından "Kompozisyon Profesörlüğü" tevcih edildi ve Konservatuar'da Kompozisyon bölümünü kurdu (Çolakoğlu, 2003: 26) ve yönetim kadrosunda da yer aldı.
Şerif Muhittin Targan	1948'de Hüseyin Sadettin Arel'in istifasıyla boşalan İstanbul Konservatuvarı İlmî Kurul başkanlığına getirilmiş, 2 yıl sonra 1951'de bu görevinden istifa etmiştir (Öztuna, 1969: 305).
Laika Karabey	Kuruluşundan itibaren İstanbul Radyosu'nda Tanburi olarak görev alan Laika Karabey, 1943-48 yılları arasında İstanbul Belediyesi Konservatuarı'nda beş yıl süre ile nazariyat dersleri vermiştir.
	1948 yılında İleri Türk Musikisi Derneği ve Konservatuarı'nın kuruluşunda Hüseyin Sadettin Arel'in yardımcısı olarak nazariyat, tanbur, armoni dersleri vermiş ve koroyu yöneterek ilk kadın koro şefi ünvanını almıştır (Uçar ve Gül, 2005, s. IX).
	1948-1962 yılları arasında hiç ara vermeden çıkarttığı ve editörlüğünü yaptığı Türkiye'nin uzun ömürlü sanat ve fikir dergilerinden biri olan aylık Musiki Mecmuası'nda birçok yazı yayınlayan Karabey, Türk Musikisi'nin sevilmesi ve sayılması için verdiği uğraşları, yurt dışında da verdiği konferans ve konserlerde de devam ettirerek, kurulması için uğraş verdiği İstanbul Teknik Üniversitesi'ne bağlı bulunan Türk Musikisi Devlet Konservatuarı'nın, 1976 yılındaki kuruluşundan sonra burada da görev almış ve yeni öğrencilerin yetiştirilmesine katkıda bulunmuştur (Çabuk, 2021: 27-28).

Görev aldıkları kurumlar üzerinden Arel teorisinin iktidarına sağladıkları katkılar sebebiyle irdelenen isimlerin, dönemin tek ve etkin işitsel kitle iletişim aracı olan Radyo'nun çeşitli kademelerinde görev aldıkları ve bu sayede Türk müziği çevresini ve gündemini oluşturmada yönlendirici konumlarda bulunduklarını söylemek mümkündür. Bu sayede Radyo repertuarında icra edilecek eserlerin Arel teorisi ile yazılı kayda alınmış olması, iktidarı sağlayan diğer bir sebep olarak düşünülebilir. Devletin Türk Musikisi Konservatuarı kurması yolunda Haydar Sanal ile Laika Karabey'in çeşitli basılı yayın kaynakları için kaleme aldıkları makaleleri olumlu sonuç vermiş ve Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı olarak 1976 tarihinde eğitim hayatına başlanan, Cumhuriyet dönemi sonrası Türk müziği eğitimi veren ilk resmi kurum olma özelliğini taşıyan, 1982 yılında ise Yüksek Öğretim Kurumu kapsamına alınan İstanbul Teknik Üniversitesi Türk Musikisi Devlet Konservatuarı'nın da yine bu listede yer alan isimlerin çalışmaları ve öncülüğünde açıldığı görülmektedir. Listede yer alan isimlerin Konservatuarın kurucuları, yöneticileri ve eğitimcileri gibi bölümlerinde görev almaları sebebiyle, kurum çatısı altında Türk makam müziği eğitiminin Arel teorisi üzerinden başladığı ve günümüzde eğitim ve icranın bu teori ile aktarımına devam edildiği bilinmektedir. Arel iktidarının icra alanında bir diğer sağlayıcı etkeni olarak, Devlet Korosu'nun Mesud Cemil'den sonra Arel ekolüne mensup Nevzad Atlığ tarafından yönetilmesi gösterilebilir.

Hagstrom'un son sıradaki 'bilim adamlarının bilimsel cemaatin dışında yer alan insanlarla girdikleri ilişkiler' maddesi çerçevesinde; Arel ekolü mensuplarının müzisyen kimliklerinin yanı sıra başka mesleklere sahip olmaları sebebiyle de, pek çok değişik meslek grubundan kişiler ile ilişkiler ağı içinde bulunduklarını söylemek mümkün görünmektedir.

Sonuç

"Arel Teorisinin İktidarı Üzerine Bir İnceleme" başlıklı makalede, Arel teorisinin süregelen iktidarı 'sosyal bilimlerin temel çözümleme birimi kişilerdir' önermesi kapsamında Hüseyin Sadettin Arel'in müzik çevresi üzerinden ele alınmıştır. Arel'in, müzik eğitimi aldığı eğitimcilerden kendi öğrencilerine, görev aldığı müzik kurumlarından yayıncılığını yaptığı dergilere, Arel'in müzik çevresini oluşturan hemen hemen tüm öğelerin bilim sosyolojisinde 'epistemik cemaat' şeklinde karşılık bulan kavram ile uyum gösterdiği tespit edilmiştir. Hüsamettin Arslan'ın "Epistemik Cemaat" başlıklı bilim sosyolojisi denemesinde; "bilginin onsuz var olamayacağı; bilginin inşa edildiği, işlendiği, geliştirildiği, akredite edilerek gelecek kuşaklara aktarıldığı toplumsal bir varoluş biçimi, toplumsal ve tarihi bir kollektivitedir" şeklindeki 'epistemik/bilimsel cemaat' tarifinin, Arel'in müzik çevresinde oluşan Arelciler/Arel ekolü ile benzerliğine vurgu yapılmaktadır. Bu kapsamda; Arel teorisinin, yöneltilen tüm olumsuz eleştirilere rağmen eğitim-öğretim ve icrada süregelen iktidarı, sosyolog Warren Olaf Hagstrom'un 'akademik kurumlar içinde bilimsel/epistemik cemaat arasındaki iletişim kanallarını sıraladığı altı madde üzerinden irdelenmiştir. İnceleme neticesinde; Arel'in çevresinde oluşan Arelciler/Arel ekolü mensubu epistemik cemaat üyelerinin, dönemin tek ve etkin işitsel kitle iletişim aracı olan Radyo'nun çeşitli kademelerinde görev almaları sebebiyle, Türk müziği çevresi ve gündemini oluşturmada yönlendirici konumlarda bulundukları ve bu sayede radyo repertuarında icra edilecek eserlerin Arel teorisi ile yazılı kayda alınmış olması, iktidarı sağlayan önemli bir etken olarak değerlendirilmiştir. Haydar Sanal ve Laika Karabey'in çeşitli basılı yayınlar için kaleme aldıkları makalelerin olumlu sonuç vermesiyle, Türk Musikisi Devlet Konservatuarı'nın kurulmasına yönelik adımlar atılmış, Arel'in 'nihai hedef' olarak vurguladığı kurulan yeni konservatuarlarda görev alan Arelciler ekolüne mensup öğrencileri aracılığıyla, Arel teorisinin resmi müzik kurumlarında ve akademik çevrelerde etkin olarak kullanılması neticesinde, otoritesi ve iktidarının günümüze değin devam ettiği sonucuna ulaşılmıştır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.
Yazar Katkısı: Çalışma Konsepti/Tasarım- P.Ç., G.Ç.S.; Veri Toplama- P.Ç.; Veri Analizi/Yorumlama- P.Ç., G.Ç.S.; Yazı Taslağı- P.Ç., G.Ç.S.; İçeriğin Eleştirel İncelemesi- P.Ç., G.Ç.S.; Son Onay ve Sorumluluk - P.Ç., G.Ç.S.; Süpervizyon – P.Ç., G.Ç.S.
Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.
Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer Review: Externally peer-reviewed.
Author Contributions: Conception/Design of Study- P.Ç., G.Ç.S.; Data Collection- P.Ç.; Data Analysis/Interpretation- P.Ç., G.Ç.S.; Drafting Manuscript- P.Ç., G.Ç.S.; Critical Revision of Manuscript- P.Ç., G.Ç.S.; Final Approval and Accountability- P.Ç., G.Ç.S.; Supervision – P.Ç., G.Ç.S.
Conflict of Interest: The authors have no conflict of interest to declare.
Grant Support: The authors declared that this study has received no financial support.

Yazar Bilgileri / Author Details

Pınar Çakı
[1] İstanbul Teknik Üniversitesi, Türk Müziği Devlet Konservatuarı, Müzikoloji ve Müzik Teorisi Bölümü, İstanbul, Türkiye
0009-0004-3776-1986 caki19@itu.edu.tr

Gözde Çolakoğlu Sarı
[2] İstanbul Teknik Üniversitesi, Türk Müziği Devlet Konservatuarı, Müzikoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye
0000-0001-5586-3426

Kaynakça | References

Akdoğu, O. (1991). *Türk mûsıkîsi nazariyatı dersleri.* Kültür Bakanlığı Yayınları.

Aksoy, B. (2009). *Cüneyd Orhon anlatıyor: radyo günlerim.* Pan Yayıncılık.

Arslan, H. (2007). *Epistemik cemaat,* Paradigma Yayınları.

Arslan, H. (2019). *Epistemik cemaat.* 6. Baskı. Paradiğma Yayınları.

Berker, E. (1985). Türk musikisinde dönemler. *Erdem*, *1*(1), 147-168.

Berker, E. (1986). Türk musikisinin toplumsal değeri. *Erdem*, *2*(6), 887-906.

Çabuk, C. Ü. (2021). *Laika Karabey'in Türk musikisi'ne katkılarının farklı bileşenleri* (Tez No: 703693) [Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Ulusal Tez Merkezi.

Çakmakoğlu, B. (2021). 1952 Yılında milliyet gazetesinde yer alan Laika Karabey'e ait müzik yazıları bibliyografyasının değerlendirilmesi. *İdil Sanat ve Dil Dergisi*, (83), 1079-1087.

Çolakoğlu Sarı, G. (2018, Aralık). *Geleneğin yeniden icadı ve Türk müziği'nde bir modernist: Hüseyin Saadettin Arel.* Uluslararası Hüseyin Sadettin Arel ve Türk Müziği Sempozyumu Bildirileri. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu ve İstanbul Üniversitesi Dil Merkezi, İstanbul.

Çolakoğlu Sarı, G. (2019, Nisan). *Türk makam müziği eğitimi'nde teorik-pratik yöntem arayışları.* Uluslararası Müzik ve Bilimler Sempozyumu Bildirileri. İstanbul Teknik Üniversitesi Türk Musikisi Devlet Konservatuarı Yayınları, İstanbul.

Dişiaçık, N. D. (2021). *Geç dönem Osmanlı'dan erken Cumhuriyet'e makam kaynakları ve münevverleri: "musikinin nazari ve amelini zapt etmek".* Anadolu ve Komşu Coğrafyalarda Makam Müziği Atlası (Cilt 1). Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayını.

Dural, S. (2019). *Bir ilişkisel üretim süreci olarak müzikal yaratım; Abdülbâkî Nâsır Dede ve Hüseyin Sadettin Arel örneği* (Tez No: 544124). [Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Ulusal Tez Merkezi.

Foucault, M. (2012). *İktidarın gözü.* (I. Ergüden & O. Akınbay, Çev. 3. bs). Ayrıntı Yayınları.

Gönültaş, T. G. (2013). *Musiki mecmuası açıklamalı bibliyografyası (1948-2007).* [Bitirme Çalışması, İstanbul Teknik Üniversitesi Müzikoloji Bölümü].

Gülle, G. B. (2004). *Mutlu Torun'un eserlerindeki makamsal anlayış ve armonik yapı* (Tez No: 175082). [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Ulusal Tez Merkezi.

Güray, C. (2017). *Bin yılın irası-makamı var eden döngü: edvar geleneği*. 2. Baskı. Pan Yayıncılık.

Hagstrom, W. O. (1965). *The scientific community*. Basic Books, Inc., Publishers, New York and London.

Hatipoğlu, E. (2014). Arel-Ezgi-Uzdilek nazariyātında şed makām anlayışı, çargâh acem-aşîrān ve māhūr makāmları. *İSTEM,* (24), 63-84.

Haydar, S. (1991). *Hüseyin Sadettin Arel.* Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları (Cilt 3).

Işıldak, C. K., & Geboloğlu, B. (2015). Tanburî Cemil Bey'in taksîm icralarında hüseynî makamı ve Arel nazariyatına göre bir karşılaştırma. *Rast Musicology Journal*, *3*(2), 994-1007.

İçellioğlu, E. (2010). *Yalçın Tura'nın viyola konçertosu'nun teknik ve yorum açısından incelenmesi* (Tez No: 250965). [Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Ulusal Tez Merkezi.

İrden, S. (2018). Edvar geleneğinden günümüze nişâbûrek makâmı tahlili. *Eurasian Journal of Music and Dance*, (13), 1-22. https://doi.org/10.31722/konservatuvardergisi.502372

Kocaman, Ö. (2007). *Haydar Sanal'ın araştırmacı yaz(ar)lığı* (Tez No: 206873). [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Ulusal Tez Merkezi.

Ok, Z. (2021). *Hüseyin Sâdeddin Arel'in Türk müzikolojisi alanındaki çalışmaları bağlamında Türk musikisi üzerine iki konferansı'nın incelenmesi* (Tez No: 701113). [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Ulusal Tez Merkezi.

Özcan, N. (1994). *Darülelhan.* TDV İslâm Ansiklopedisi (Cilt 8). İsam Yayınları.

Özcan, N. (2010). *İsmail Baha Sürelsan.* TDV İslâm Ansiklopedisi (Cilt 38).

Özcan, N. (2010). *Cinuçen Tanrıkorur.* TDV İslâm Ansiklopedisi (Cilt 39).

Özgelen, O. Z., Çolakoğlu Sarı, G., & Durmuş, S. U. (2023). Hüseyin Sadettin Arel'in Türk makam müziğinde çok seslilik anlayışı: "kemençe beşlemesi" örneği. *Rast Musicology Journal*, *11*(1), 75-95. https://doi.org/10.12975/rastmd.20231114

Özgelen, O. Z. (2024). *Hüseyin Sadettin Arel'in Türk makam müziğinde çok seslilik düşüncesi: beşleme no. 1 eserinin analizi* (Tez No: 850285) [Doktora tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Ulusal Tez Merkezi.

Özkan, İ. H. (2013). *Türk musikisi nazariyatı ve usûlleri kudüm velveleleri*. Ötüken Yayınları.

Öztuna, Y. (1969). *Hüseyin Sadettin Arel.* Türk Musikisi Ansiklopedisi (Cilt 1). Milli Eğitim Basımevi.

Öztuna, Y. (1986). *Sadettin Arel.* Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Öztuna, Y. (2014). *Kanuni Sultan Süleyman.* Ötüken Neşriyat.

Öztürk, O. M. (2014). *Makam müziğinde ezgi ve makam ilişkisinin analizi ve yorumlanması açısından yeni bir yaklaşım: perde düzenleri ve makamsal ezgi çekirdekler* (Tez No: 381924) [Doktora tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Ulusal Tez Merkezi.

Öztürk, O. M. (2018). H. S. Arel'in Türk mûsikîsine bakışında ütopyacılık, garpçılık ve Türkçülüğün yeri. *Rast Musicology Journal*, *6(*2), 1853-1873.

Öztürk, O. M. (2020). Türk müziğinde Yekta, Ezgi ve Arel teorilerinin pozitivist inşası: kısa fakat eleştirel bir tarihçe. *Eurasian Journal of Music and Dance*, (16), 171-215. https://doi.org/10.31722/ejmd.757313

Sönmez, C. (2001). *Prof.Dr. Alaeddin Yavaşça'nın çeşitli formlardaki eserlerinden birer örneğin müzikal analizi* (Tez No: 107372) [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Ulusal Tez Merkezi.

Spahıu, E. Y. (2002). *Michel Foucault – Foucaultcu iktidar, söylem ve özne kavramları.* Kurgu Dergisi (19)1. Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Şahin, M., & Duman, R. (2008). Cumhuriyetin yapılanma sürecinde müzik eğitimi. *Çağdaş Türkiye Tarih Araştırmaları Dergisi*, (7), 16-17.

Tatar, H. C. (1999). *Nuh'un gemisindekiler şehirleşme ve dini cemaatleşme*. Turan Yayıncılık.

Tayfun, Z. S., & Alaskan, A. M. (2024). Viyolonselin Türk müziğine girişinde Tanburi Cemil Bey, Şerif Muhiddin Targan ve Mesud Cemil'in etkileri. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, *70*(11), 139-150. http://dx.doi.org/10.29228/SOBIDER.76443

Tura, Y. (1988). *Türk musikisinin meseleleri*. Pan Yayıncılık.

Tura, Y. (2001). *Kitabu 'ilmi'l-musiki 'ala vechi'l-hurufat: musikiyi harflerle tesbit ve icra ilminin kitabı tıpkıbasım-çevriyazı.* Yapı Kredi Yayınları.

Uçar, A., & Gül, A. (2005). *Atatürk kitaplığı Laika Karabey evrakı kataloğu.* Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü Yayıncılık.

Uzdilek, S. M. (1977). *İlim ve musiki*. Kültür Bakanlığı Yayını.

Yalçın, G. (2013). Hüseyin Sadettin Arel'in armoni kitaplarındaki armonik ve terminolojik yaklaşımları. *Rast Musicology Journal*, *1*(2), 1-16. https://doi.org/10.12975/rastmd.2013.01.02.00012

Zafer, F. (1995). *H. Sadettin Arel ve bazı bestelerinden örnekler ve özellikleri* (Tez No: 43809) [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Ulusal Tez Merkezi.

2017 Arel Sempozyumu Bildirileri: Uluslararası Hüseyin Sadettin Arel ve Türk Müziği Sempozyumu: *(13-14 Aralık 2017)*. İstanbul Üniversitesi Yayınları; 5247.